

POLIITTINEN MAALAUUS NYT

Termi *poliittinen maalaus* liitetään yhä 70-lukulaiseen puoluepoliittiseen sitoutumiseen ja kuluneeseen aihe- ja muotokieleen. Nyky- Suomessakin on hankalaa esittää voimakkaita väitteitä ja kysymyksenasetteluja taiteen keinoin leimautumatta puoluepoliittisesti, niin kuin Kristian Smeds asian ilmaisee. Poliittisuus kuitenkin elää nykymaalauksessa useiden ilmaisumuotojen kautta uutta tulemistaan.

Nykytilanteessa voidaan muodostaa useita poliittisen taiteen määritelmiä. Maalaustaiteessa poliittisuutta voidaan nähdä maalaustekniikan valinnassa ilmaisukeinoksi muiden medioiden sijaan. Tällöin valinta on jo itsessään kantaaottava, ”poliittinen”, sillä tarjolla on lukuisia ajankohtaisia ja suosituimpia välineitä kuten valokuva ja liikkuva kuva. Samoin poliittisuus voidaan löytää valitusta väri- ja muotokielestä: esimerkiksi taidemaalari Katja Tukiaisen pinkkiä väriä ja sarjakuvamaisuutta hyödyntävät maalaukset avautuvat identiteettipohdintana ja nähdään kannanottona ”tyttöyteen”. Väljästi tulkiten myös esteettisyyteen pyrkivä kukkamaalaus on poliittinen: se ottaa kantaa todellisuuden ristiriitaisuuteen ja rumuuden kuvastoon vetäytymällä kauneuteen.

Laajojen tulkintamallien kautta poliittisuus ei ole ajateltavissa yhdeksi tyyliksi tai asenteeksi. Niin kuin surrealismin kuvasto on sulautunut osaksi nykymaalauksen ilmaisua, poliittisuutta voidaan löytää hyvinkin erilaisista maalauskommenteista.

Käsitteen täsmennystä

On kuitenkin tarpeen rajata maalaustaiteen ”poliittisuus” voimakkaammin ja näin estää käsitteen liukeneminen ympäröivään ympäristöön. Vain rajaus luo merkityksen käsitteelle: jos kaikki ovat taiteilijoita, kukaan ei ole taiteilija. Suomalainen kulttuuri sulkeutuu yksilölliseen keskustelemattomuuteen. Vastaaen eivät synnytä dialogia, vaan vaikenemisen. Suomalainen kuvataide elää neutraalisuudesta ja sitoutumisen puutteesta: grafiikan luontomytologiat suosta nousevine eläinhahmoineen ja modernismin syvälle juurtunut ”vähästä enemmän” -perinne edustavat tätä varovaisuutta.

Filosofi Theodor Adorno mukailleen voidaan sanoa, että mikään taidetta koskeva ei ole enää itsestään selvää, ei itse taide eikä sen suhde yhteiskuntaan. Ei edes taiteen suhde olemassaoloon(sa). Kuvien itsestään selvän tulvan keskellä meiltä unohtuu, että kuvan vieressä avautuu olemattomuus, poissaolon mahdollisuus: kuolema. Adornon kriittisessä katsannossa yhteiskunta nielee kulttuurin kulutustavaraksi. Taiteen sisällölliset merkitykset liukenevat ostettavaksi merkeiksi ja taiteen sijaan mielenkiinnon kohteeksi nousee sitä tekevä persoona.

Adornon kriittisyys kohdistuu myös kulttuuria itseään kohtaan. Poliittisen tarkastelutavan läpi nähtynä esimerkiksi renessanssi on vallankäytöllinen ilmiö: sen synnyttämä taide liittyy kaupunkivaltioiden valtapyrkimyksiin ja sisältää myös väkivallan ja alistamisen pohjakaavionaan. Tässä merkityksessä taide ei muodosta ”ylevää” lukua eurooppalaisessa historiassa. Siitä huolimatta voimme nauttia

renessanssimaalausten syvyyksistä ja filosofisista ulottuvuuksista. Kulttuuriin kätkeytyvää ristiriitaisuutta emme voi kieltää.

Historiallinen tausta

Poliittisen taiteen yhteisenä nimittäjänä voi pitää pyrkimystä lähentyä yhteiskuntaa: se merkitsee selkeiden kysymysten esittämistä ihmisenä olemisesta ja maailmasta, joka sen ehdot rakentaa. Näin poliittisuus on taiteellisen havainnon lähtökohta ja tarkastelutapa paremminkin kuin taideteoksen muoto. Poliittisuus on näkökulma, joka mahdollistaa kriittisen asennoitumisen ja keskustelun. Tämä vuoropuhelu tapahtuu koetun todellisuuden kanssa. Pyrkimys on kohti kokonaisvaltaista filosofis-poliittista pohdiskelua, jonka ytimenä on arvojen tutkiminen, kuten Teemu Mäki on tähdentänyt.

Filosofian keskeisimpiä kysymyksiä on ollut miettiä ihmisen ja todellisuuden suhdetta, joka joutuu epätasapainoon jo tämän miettimisen myötä. Ludvig Wittgenstein pohti käsitteen suhdetta todelliseen objektiin. Onko sanan tai kuvan takana yhtenevyys todellisuudessa? Vai ovatko käsitemaailma ja kuvataiteemme irrallaan tavoittamatta tosiasioita? Onhan väitetty, ettei yhtenevyyttä ole; että maailma on vain mielteemme ja ettei maalaus esitä muuta kuin itsensä.

Jos taiteilijana oleminen merkitsee häiriötilaa ihmisen ja todellisuuden välisessä liitossa, niin tällöin poliittinen asennoituminen taiteessa pyrkii nostamaan tuon epävakauden tekemisen ydinkohdaksi.

Poliittisen maalauksen synnyn mahdollisti Valistuksen kokonaisprojekti, jonka alulle laittama itsetutkiskelu huipentui taidemaalari Fransisco Goyassa. Paradoksaalisesti kriittisyyden ja synkän fantasian yhdistelmä synnytti kestävämpää todellisuuskuvaa, kuin ohjelmallinen realismi. Kantaaottavan maalauksen ongelma onkin ollut julistavuus, jossa sanoma taittuu yksiulotteisuuteen. Francis Bacon maalaa esiin poliittisen tavalla, joka luopuu välittömistä poliittisista merkeistä ja kiertää suorat tulkinnat. Gerhard Richterin maalaussarjassa *Lokakuun 18.* punaisen armeijakunnan tragedia saa viileän ja etäännyttävän tulkinnan, jota leimaa ajatuksellinen moniulotteisuus.

Kysymys todellisuudesta

Kriittisen asenteen kautta törmäämme pahan ongelmaan. Usein esitetään kysymys ”Eikö maailma ole *tarpeeksi* paha ilman siitä kertovaa taidettakin?” Kysymys heijastaa kuitenkin täydellistä epäanalyttisyyttä ja kääntyy mielettömäksi lähemmän tarkastelun kautta. Ei taide lisää tai poista mitään maailmasta, puhumattakaan siitä, että se lisää tai vähentäisi pahuutta. Taide antaa meille välineen käsitellä todellisuutta, joka näyttäytyy aukkoina ja epäjatkuvuuksina, kuiluna joka tuijottaa tarkastelijaansa takaisin ja vaatii tämän täydentävää panosta. Pahaa ei poisteta, mutta sitä ymmärretään paremmin maalarin täydentävän käden kautta.

Koska länsimaisessa kulttuurissa olemme tulleet nyt tilanteeseen, jossa *porno kaikissa muodoissaan* muodostaa osan arkipäivän kulutusta, on vakavasti otettavan taiteen rakennuttava muulle kuin esteettiselle tirkistelylle tai taiteilijapersonan poseeraukselle yleisölle. Taiteesta kehittyvä väistämättä vastakertomus yleiselle ideologialle, jolloin taiteilija sanoutuu irti hyödyn ja kasvun palveluksesta. Taide eroaa teollisesta tuotteesta siinä, että parhaimmillaan se pettää esioletukset ja tarjoaa jotakin yllättävää, mikä ei koskaan ole massatuotannon tavoite.

Adornon hengessä voi kysyä, onko esimerkiksi Jani Leinosen ja Riiko Sakkisen taannoinen esitys näkemyksellisesti sitoutunutta kannanottamista vai tuotemerkeistettyä ironiaa, joka kyseenalaistamisen ja kysymyksien herättämisen sijaan sulautuu ironisoimaansa lähtökohtaan? Avautuuko tuotemerkkien ja mediasta napattujen kuvien loputon jonottaminen vain kynnisenä haukotteluna ja ymmärtämättömänä ylimielisyytenä? Kantaaottavan taiteen uhakuva on, että se katoaa mediavirtaan ja huuhtoutuu sen kaikenhyväksyvään arvonihilismiin.

Maailma on näyttämö ja poliittinen taiteilija siihen osallistuva katsoja. On mahdotonta olla todellisuuden suora todistaja realismin uskomusten mukaisesti, sillä maailma on meille aina välittynyt. Tiedonvälitys välittää meille todellisuuskuvaa ja sähköisen median uutismaailma levittäytyy ympärillemme kuvaefekteinä. Suoran havainnoinnin estävät opitut katsomistapamme, joita nykypäivän taidemaalarin on tulkittava.

Kysymys kuuluu, uskaltaako taiteilija puhutella kysyvästi, eikä ainoastaan vetäydy toteavaan ”entä sitten”-asenteeseen. Poliittisen taiteilijan on asetettava itsensä peliin katselijana, vastaanottajana, kuluttajana, uhrina, osallisena ja osattomana; ennen kaikkea arvoja luovana toimijana. Aihe on aina isompi kuin tekijänsä: maailma.

Mika Vesalahti